

РОЗДІЛ III

Історіографія. Джерелознавство. Архівознавство

УДК 930.1(47+57):94"652"-055.2

Світлана Шульга

Історія жінки в сучасному антикознавстві: новітні підходи в російській історіографії

У статті зазначено про появу новітніх напрямів в історичних дослідженнях, як-от: соціальна історія, гендерна історія, історія повсякденності. Здійснена спроба позначити й у загальному схарактеризувати напрями досліджень російських істориків у галузі історії жінки на прикладі публікацій І. Портнягіної.

Ключові слова: соціальна історія, мікроісторія, античність, жінка, матрона, фамілія, гендерні відносини, гендерна історія, повсякденність.

Постановка наукової проблеми та її значення. В сучасній історичній науці важливими новітніми ознаками є поява досліджень у напрямі соціальної історії, галузі історичного знання, що стосується соціального аспекту життя людських спільнот, взятого в його хронологічному розрізі. Увага дослідників із початку ХХ ст. зосереджена на соціальній історії впротизагаду події історії, описам війн, політичних сутичок, боротьби станів тощо. Натомість викликають посилені інтерес аналіз правової та політичної систем, соціальні проблеми, питання розвитку економіки та виробничих сил, формування менталітету й ідеології, організації освіти й побуту, повсякденне життя, проблеми людини, мислення, ціннісних орієнтацій, становище жінки. За влучним висловом Г. Кнабе в таких дослідженнях «в центрі уваги знаходиться не Рим, а римляне».

У сучасних історичних дослідженнях, поряд із уже згаданими течіями, популярною стає практика застосування різноманітних інтерпретацій та дискурсів, включення до яких жінки стало неминучим. Початі у 1970-их рр. жіночі студії у 80-90-их рр. зафіксували зміни дослідницьких інтересів істориків у бік детального вивчення повсякденного життя людей різних епох, яке без включення жінки стало неможливим. Значна кількість «приватних» тем, що стосувалися жінки, набували нового звучання. Отримавши поштовх від жіночих досліджень, гендерні студії у 90-х рр. ХХ ст. перемістили акценти від вивчення нерівноправного становища жінки до досліджень ширшого соціального контексту: всіх перетворень у суспільстві та державі, оскільки саме на них і впливають особистості чоловіка й жінки та їхні відносини. Модифікуючи історичну науку, гендерні дослідження стали спробою врахування проблем обох статей та складних взаємовідносин між ними, вписавши їх у картину минулого [7; 8]. Водночас дослідники неодностайні у визначеннях. Одні під гендерною історією розуміють історію, предметом досліджень якої стала вже не історія жінки, а «історія гендерних відносин» (Л. П. Репіна), інші – «діалог статей» (Н. Л. Пушкарьова) [17].

Мета і завдання статті. Значна частина гендерних досліджень присвячена античній історії та жінці як учасниці соціальних і політичних процесів, що відбувалися в античному суспільстві. Оскільки в українській історіографії цей напрям новітніх досліджень лише набуває окреслень і статусу, а його становлення певною мірою відбувається під впливом досягнень зарубіжних істориків, зокрема російських, вважаємо за необхідне здійснити короткий огляд його розвитку в останні роки ХХ – на початку ХХІ ст. У цій статті ми спробуємо позначити й у загальному схарактеризувати напрями досліджень російських істориків у галузі історії жінки на прикладі публікацій І. Портнягіної.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Свідченням зацікавленості вчених саме у вивченні історії жінки є поява численних наукових збірників, що публікуються різноманітними центрами гендерних досліджень як в Україні, так і Росії. У Москві вийшли з друку збірники «Женщина в античном мире» [5] і «Адам и Ева», у Санкт-Петербурзі – «Гендерная история: Pro et Contra», у Мінську – «Женщины в истории: возможность быть увиденными», у Твері – «Женщины. История. Общество». Автори публікацій згаданих видань, вивчаючи різні історичні епохи, використовують гендерний аналіз, розглядають події минулого та сучасності через призму соціокультурних уявлень про чоловічу та жіночу сфери буття.

2007 р. альманах «Адам и Ева» опублікував бібліографічну добірку «Женщина, семья, гендер в Античности: избранная российская библиография (1992–2007)», яку склав старший викладач кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Сиктивкарського державного університету (Росія) А. Павлов [7]. Вона містить перелік наукових публікацій, що виявляють зацікавленість їх авторів у різних напрямках антикознавства, проте головний предмет вивчення – жінка [7, с. 235–243].

Однією з перших публікацій у російській історіографії, присвяченій жінці в античному суспільстві, стала збірка «Женщина в античном мире» (1995 р.) [5]. До збірки ввійшли публікації відомих дослідників античності Ю. В. Андрєєва, І. Л. Маяк, Н. А. Чаплигіної, Ю. К. Колосовської, І. С. Свенцицької, С. Ю. Саприкіна, В. П. Яйленко, хронологічні та просторові межі досліджень яких широкі, однак спільною рисою є розгляд історії жінки.

Видатна дослідниця ранньої римської історії І. Л. Маяк у статті «Женщина в Древнем Риме (V – IV вв. до н. э.)», що ввійшла до згаданої збірки, зазначає: «Перед мысленным взором каждого, кто обращается к истории древнего Рима, возникает образ доблестного воина или облаченного в тогу государственного мужа... О женщинах этой эпохи сведений сохранилось мало» [6, с. 76].

Дійсно, джерела з ранньої римської історії лише тільки принагідно згадують жіночі постаті, в тому і полягають труднощі дослідження історії жінки. Дослідниця зазначає, оскільки джерельного матеріалу недостатньо для повної характеристики життя римлянки, тому необхідним є залучення іншого роду джерел (епіграфічних, археологічних тощо). Самі ж автори історичних творів, наголошує І. Л. Маяк, були чоловіками. Вони виконували державні обов'язки, брали участь у військових походах, які описували із властивими чоловікам характеристиками. Все ж джерела зберегли імена жінок ранньоримської доби: Клелія; Валерія, сестра Валерія Попліколи; Волумнія, дружина Коріолана; Ветурия, мати Коріолана; дочка плебея Луція Вергінія. Згадані жіночі постаті І. Л. Маяк, наслідуючи римських авторів, прирівнює до чоловіків, надає їм чоловічих громадянських чеснот: «...в признании своей цивитас (т. е. гражданской общины) высочайшей ценностью, выявляется характерная черта идеологии и психологии римлянина, будь то мужчина или женщина» [6, с. 82]. Самі ж римляни чесноти жінки вбачали в інших якостях. Недивно, що прояви громадянських чеснот жінками віталися в Римі, навіть винагороджувалися. При детальному розгляді наведених античними авторами фактів із життя римлянок доби ранньої республіки стає зрозуміло, що вони є швидше виключенням, загальна ж маса жіночого населення залишалася «замкненою в стінах домівки».

І. Л. Маяк, аналізуючи комплекс джерел з історії жінки, висуває кілька важливих тем для обговорення. Перш за все це проблема власного імені (praenomen) жінки, яке в офіційному вжитку не використовувалося, адже для індивідуального найменування жінки вживали родові ім'я (nomen) чоловіка або батька [6, с. 89–90]. Отже, відсутність власного праномена в жінки свідчило, підкреслює авторка, про пасивну роль жінки у громадському житті, не виділяло її як особистість навіть у межах сімейної, гентильної групи, а додавання номена чоловіка вказувало на підпорядкованість її волі батька й чоловіка. Водночас ці жінки, за характеристикою дослідниці, були зразковими дочками, дружинами, матерями і сестрами, як і «подобает матроне». Аналізуючи становище жінки в сім'ї та суспільстві, авторка приходить до висновку про його неоднозначність, оскільки маючи беззаперечний авторитет у житті сімейної групи, вона саме цими рамками й була обмежена. Із твердженнями І. Л. Маяк погоджуються і західноєвропейські історики Емілі Хемельрік і Атті Арьява [8, с. 252–266].

До питань, що потребують подальшого вивчення, І. Л. Маяк відносить також формування та розвиток римської сім'ї та шлюбу, способи його укладання [6, с. 91–95].

Розглядаючи питання отримання жінкою спадку та приданого, авторка підкреслює, що матеріальне забезпечення жінки надавало їй певної стійкості і незалежності, гарантувало міцність її становища в сім'ї. Завершуючи аналіз становища жінки в ранньому Римі, І. Л. Маяк зазначає, що до

кінця республіки воно не змінилося в своїй основі: жінка викреслювалася з офіційного політичного соціуму, ізолювалася в межах сімейної групи, «...в условиях господства отцовской семьи без учета влияния самой civitas и фактического, юридическими актами не зафиксированного, признания гражданского, пусть и усеченного по сравнению с мужчинами, статуса римлянки вряд ли возможно». Разом із тим, оптимістично завершує свій огляд авторка: фактичне визнання за жінкою громадянських прав в перспективі виявляло таку рису римської цивітас, як її поступово еволюціонуючу відкритість [6, с. 103].

У наступні періоди римської республіки, а пізніше імперії, римлянка, особливо знатна, набуває нового статусу, що знайшло розгляд та аналіз у новітніх російських дослідженнях з історії жінки. Серед них, на нашу думку, високовартісними є публікації Санкт-Петербурзького журналу «Мнемон» (під керівництвом професора Е. Д. Фролова). Наукові доробки, присвячені жінці в античному світі, зокрема римській жінці, які видруковувалися останніми роками, на нашу думку, демонструють згадані тенденції в історичних дослідженнях, використовують новітні методи історичного дослідження, становлять спроби «вписати жінку» в римську історію, позначити її роль у суспільних процесах, виявити найхарактерніші риси її буття в чоловічому світі, яким було античне суспільство (І. П. Портнягіна, Н. А. Чаплигіна, Л. П. Гороховська, М. В. Белкін та ін.).

Дослідниця Ірина Портнягіна в статті «Знатная римлянка в период поздней республики» аналізує становище римлянки в добу пізньої республіки [10]. Авторка звертає увагу на термін «емансипація», який використовують деякі науковці стосовно періоду кінця республіки та принципату й мають на увазі рівність чоловіків і жінок перед законом. Напротивагу такому трактуванню згаданого терміна І. Портнягіна наводить думки Д. Бальсона і Б. Фьорч про те, «что римское право не знало такого понятия как “равенство перед законом” и, следовательно, не знало понятия равенства мужчины и женщины» [10, с. 260]. Тому російська дослідниця вважає таку модернізацію давньоримського суспільства безпідставною.

Аналіз римського шлюбу та становище жінки в сім'ї доводить, що жінка в добу пізньої республіки набувала певної майнової самостійності. Такі процеси, на думку І. Портнягіної, прямо пов'язані з політичними процесами II–I ст. до н. е., активною зовнішньою політикою та громадянськими війнами, коли «mater familias должна была брать на себя заботу о судьбе фамилии» [10, с. 262]. Окрім того, підкреслює дослідниця, зростаюча майнова самостійність римлянки аж ніяк не змінювала її статус у суспільстві, а її відкритий виступ у громадському житті оцінювався як порушення основоположних принципів римської общини. Уявлення про те, що жінка завжди повинна залишатися «під опікою», було незмінним у свідомості римлян.

Вчена висловлює думку про те, що сім'я була неформальним середовищем, де йшло жваве обговорення політичних проблем, а матрона була активною учасницею таких дискусій: «De iure женщины не принимали участия в делах республики, de facto – они в ней жили, принимали участие в политических диспутах, которые велись в кругу семьи и друзей, особенно, если речь шла о вопросах, непосредственно затрагивающих их интересы» [10, с. 265].

Дослідниця наполягає на ролі політичного розрахунку при укладанні шлюбу, який перетворював римлянку із знатної фамілії на політичний чинник, що мало наслідком формування в жінки почуття власної гідності й інтересу до політичних питань. Для підтвердження своїх висновків історик наводить приклади із життя відомих римських матрон, зокрема Корнелії, дочки Публія Корнелія Сципіона Африканського, переможця Ганнібала, дружини Тиберія Семпронія Гракха, консула 177 і 163 рр., матері Гая і Тиберія Гракхів, реформаторів 132 і 123 рр. Лише тільки згадки про родинні зв'язки Корнелії говорять про те, що ця знатна римлянка знаходилася у вирі політичного життя республіки. Однак, справедливо зауважує І. Портнягіна, «чтобы оставить в истории Рима столь заметный след нужно было, очевидно, обладать еще и выдающимися личными качествами» [10, с. 266–270]. До особистих якостей авторка відносить освіченість, виховання, добродійність. Тому дослідниця називає Корнелію жінкою «нового типу», як і її батька, і її синів, римлян (римлянок), які стали типовими представниками суспільства доби принципату.

Продовжуючи аналізувати зміни в сімейних стосунках римської знаті кінця республіки, Ірина Портнягіна звертає увагу на зв'язок матримоніальних устремлень римлян із політичними прагненнями. У цьому твердженні з І. Портнягіною погоджується і І. Горбуліч, зауважуючи, що «использование матримониальных связей в качестве политического инструмента превращало римлянку из

знатной семьи в политический фактор, что, с одной стороны способствовало появлению у нее чувства собственного достоинства, а с другой – делало ее заложницей политических амбиций мужа» [3, с. 288].

Перед читачем постає галерея імен римлянок I ст. до н. е.: Сервілія, мати Марка Брута; дружина Марка Антонія Фульвія; Гортензія, дочка знаменитого оратора Гортензія; дружина Кассія Юнія Терція та ін. Таким чином історія римської республіки I ст. до н. е. демонструє політичну активність римських аристократок, яким уже недостатньо було домашніх політичних дискусій, вони намагалися публічно впливати на ситуацію в республіці. За словами І. Портнягіної, німецький історик Фрідріх Мюнцер визначає цю ситуацію як політичний вакуум, який рішуче був заповнений активністю деяких жінок із вищого стану [10, с. 274].

Підсумовуючи своє дослідження, І. Портнягіна висловлює думку про те, що подібна політична активність була властива лише незначній частині жіноцтва, яка належала до верхівки суспільства, тому розглядати згадане явище як типове, як ознаку устремління жінки до «емансипації» немає підстав. Очевидно, «політичний прорив» I ст. до н. е. та набуття жінками певної частки свобод, участь їх у політичному житті у своєрідний спосіб пояснюється кризовим станом суспільства Риму в добу формування монархічної системи.

Журнал «Мнемон» у наступні роки продовжив публікувати студії Ірини Портнягіної з історії римської жінки [11; 12; 13], зокрема «Октавия, сестра Октавиана – идеальная матрона в век эмансипации» (2006 р.), «Юлия Старшая в контексте династической политики Октавиана Августа» (2009 р.), «Ливия Друзилла – первая римская “императрица”» (2011 р.). Ці жіночі постаті викликають особливий інтерес, це жінки-правительки, які належали до імператорської фамілії. Для таких жіночих постатей важливим є визначення їх особистісних якостей та здібностей, їх реалізація в нових історичних умовах. Нову жіночу постать знатної римської матрони, що належала до імператорської родини, називаючи її першою імператрицею, змальовує І. Портнягіна в статті «Ливия Друзилла – первая римская “императрица”» [13].

Зазначимо, що Октавіан Август сформував нову систему політичної влади за своєю суттю монархічну, що, зауважує авторка, призвело до возвеличення його фамілії над іншими і формування т. зв. «імператорського двору». Усе політичне життя звужувалося до кола імператорської родини, де головними дієвими особами ставали члени імператорської фамілії. Тому простежується продовження традиції пізньої республіки обговорювати політичне життя саме в колі сім'ї, оскільки громадське життя Риму залишалося для жінки закритим.

Лівія, поряд із Юлією Старшою і Октавією, була уособленням традиційних римських жіночих добродісностей. Корнелій Тацит, який у цілому подає негативний образ Лівії, все ж визнавав її політичну інтуїцію і гострий розум [13, с. 275]. Її можна поставити в один ряд зі сподвижниками Октавіана Меценатом та Агріппою. Вона поділяла погляди чоловіка, що стосувалися реформ у галузі моралі, вважала, що відновлення *mores majorum* забезпечить стабільність у суспільстві, а зростає чисельності аристократія стане опорою в управлінні імперією. Сама ж Лівія докладала великих зусиль, щоб стати символом ідеальної дружини й матері.

Дослідниця доводить, що Лівія мала авторитет у суспільстві та шанувалась Октавіаном як супутниця життя. Водночас вона просувала в суспільстві ті принципи, які Август закріплював законодавчо: виявляла турботу про дітей своїх друзів, видавала їх дочкам придане, відновила храм богині Родючості (*Bona Dea*); звела храми жіночої Фортуни (*Fortuna Muliebris*), жіночої Скромності і Сором'язливості (*Concordia, Pudicitia*), за що дехто почав називати її *mater patriae* [13, с. 276–277]. Титул не був офіційним, однак це надавало йому ще більшої ваги.

Відзначаючи безсумнівний авторитет Лівії в суспільстві, І. Портнягіна констатує, оскільки вона була дружиною імператора, який концентрував у своїх руках усю владу, ця обставина ставила її не в один ряд із іншими знатними матронами, а над ними [13, с. 280–281]. Дослідниця намагається з'ясувати, на чому базувалося таке становище Лівії і в яких формах виявлялося. Історик бачить вирішення в кількох варіантах: або зразок Клеопатри, або активної Фульвії, або Лівія разом із Августом використовувала традиційні для римського суспільства форми непрямого політичного впливу жінок зі знатних родин.

Вивчення та аналіз джерел приводить авторку до твердження про несприйняття римлянами ідеї про наділення жінки будь-якими владними повноваженнями (Тацит «Анали»). А тому Лівія використовувала традиційні для знатної матрони засоби дії: влаштовували домашні розкішні прийоми, де могла реалізовувати свою владу і вплив, виступала в ролі прохача і заступника тих, хто до неї звертався (така форма була освячена римською традицією), таким чином підкреслюючи свій особли-

вий статус у суспільстві. Як член імператорської фамілії Лівія поширювала свій вплив на релігійну сферу, отримавши привілей займати місце серед весталок у театрі тощо. Становище Лівії було таким видатним, що, за Діоном Кассієм, навіть сенатори з'являлися до неї на прийом, а деталі зустрічей публікувалися.

Після смерті Августа Лівія намагалася посилити свої впливи, навіть новий імператор Тиберій не міг не рахуватися з її думкою. «Делить власть с ней было невыносимо, но и вытеснить ее было невозможно», – говорить Тацит і, як апологет монархічної влади Августа, засуджує намагання Лівії посилити свої владні устремління, які, на думку історика, явище негативне і загрозливе для держави [13, с. 288]. Разом із тим, Тацит дає в цілому позитивну характеристику Лівії Друзилли як гаранта збереження в суспільстві хоча б відносної справедливості, а у списку її особистих якостей перераховуються основні добродієвості римських матрон [13, с. 290].

Підсумовуючи свої характеристики та висновки, І. Портнягіна твердить, що антична традиція і сучасна історіографія вагається в оцінці Лівії між негативним та позитивним. На думку самої дослідниці, Лівією були позначені ті параметри, за якими римляни визначали представниць правлячої фамілії як таких, що відповідали ідеалу або не відповідали. Таким ідеалом були добродієвості дружини, які не втручалися у справи чоловіка, мудрі поради і прохачки, а тому навіть представниці правлячої фамілії незалежно від їх впливів ніколи не зводилися на престол [13, с. 291].

У постаті Лівії Друзилли І. Портнягіна намагається, на нашу думку, встановити образ нової жінки – римлянки знатного стану, який акумулює в собі як традиційні жіночі чесноти, властиві республіканській добі, так і нові риси жінки, освіченої, зацікавленої в мистецтві та літературі і, що найважливіше, готової брати активну участь у громадському та політичному житті держави поряд із чоловіками. Водночас намагання жіноцтва Риму (вищі прошарки) вийти за межі традиційних норм республіканської доби не віталися, якщо не засуджувалися, суспільством, і були випадками, а не нормою. Це відображає і яскраво демонструє еволюцію римської держави до монархічної через перехідний період – добу принципату.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Ми залучили до аналізу лише деякі публікації російської наукової періодики з історії жінки. Поряд із працями І. Портнягіної [10–13], інших російських учених [1–6; 14; 15] з'являються нові, що продовжують дослідження згаданих проблем у напрямі розширення методів і проблематики. Поряд із тим відзначимо, що в російському антикознавстві сьогодні переважають публікації саме з історії жінки і лише формується напрям гендерних досліджень [9]. Як стверджує І. Р. Чікалова, «история женщин включила в сферу своих интересов почти все вопросы, имеющие отношение к их жизни в разные эпохи, и дала импульс к созданию нового направления в историографии – гендерной истории» [16]. Російська наука, здійснюючи гендерні студії, використовує традиційні методи історичного дослідження, хоча перевага надається просопографічним, а також методам суміжних галузей знань (історія повсякденності, історія ментальності, мікроісторія тощо). У висновку підкреслимо, що новітні підходи у вивченні античної історії тісно пов'язані із загальною тенденцією в гуманітарних знаннях – намаганнями до перегляду усталених поглядів, до пошуків зв'язків минулого із характеристиками сучасного суспільства, що безсумнівно, потребує включення дослідження історії жінки та гендерних проблем.

Джерела та література

1. Белкин М. В. Фульвия – фурия римской революции / М. В. Белкин // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / [под ред. проф. Э. Д. Фролова]. – СПб., 2009. – Вып. 8. – С. 234–242.
2. Белкин М. В. Смерть и бессмертие Туллии, дочери Цицерона / М. В. Белкин // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / [под ред. проф. А. Х. Даудова]. – СПб., 2013. – Вып. 12: Из истории античности и нового времени : [сб. статей к 80-летию со дня рождения проф. Э. Д. Фролова]. – С. 337–345.
3. Горбулич И. С. Династический брак как политическое орудие в карьере Помпея Великого / И. С. Горбулич // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / [под ред. проф. Э. Д. Фролова]. – СПб., 2006. – Вып. 5. – С. 287–295.
4. Гороховская Л. П. Арсиноя IV, сестра Клеопатры / Л. П. Гороховская // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / [под ред. проф. Э. Д. Фролова]. – СПб., 2002. – Вып. 1. – С. 115–122.
5. Женщина в античном мире : [сб. статей]. – М. : Наука, 1995. – 275 с.
6. Маяк И. Л. Женщина в раннем Риме (V–IV вв. до н. э.) / И. Л. Маяк // Женщина в античном мире : [сб. статей]. – М. : Наука, 1995. – С. 76–103.

7. Павлов А. Женщина, семья, гендер в Античности: избранная российская библиография (1992–2007) / А. Павлов // Адам и Ева. Альманах гендерной истории / [под ред. Л. П. Репиной]. – М. : ИВИ РАН, 2007. – № 14. – С. 235–243.
8. Павлов А. А., Елизарова Е. Ю. Женщина в античном Риме: новые зарубежные исследования / А. А. Павлов, Е. Ю. Елизарова // Адам и Ева. Альманах гендерной истории / [под ред. Л. П. Репиной]. – М., 2002. – № 3. – С. 252–266.
9. Пинчукова И. В. Гендерный подход в исторической науке / И. В. Пинчукова / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.asu.ru/files/documents/00000381.doc
10. Портнягина И. П. Знатная римлянка в период поздней республики / И. П. Портнягина // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / [под ред. проф. Э. Д. Фролова]. – СПб., 2005. – Вып. 4. – С. 260–278.
11. Портнягина И. П. Октавия, сестра Октавиана – идеальная матрона в век эмансипации / И. П. Портнягина // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / [под ред. проф. Э. Д. Фролова]. – СПб., 2006. – Вып. 5. – С. 308–318.
12. Портнягина И. П. Юлия Старшая в контексте династической политики Октавиана Августа / И. П. Портнягина // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / [под ред. проф. Э. Д. Фролова]. – СПб., 2009. – Вып. 8. – С. 250–263.
13. Портнягина И. П. Ливия Друзилла – первая римская «императрица» / И. П. Портнягина // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / [под ред. проф. Э. Д. Фролова]. – СПб., 2011. – Вып. 10. – С. 273–293.
14. Сапрыкин С. Ю. Женщины-правительницы Понтийского и Боспорского Царств (Динамия, Пифодорида, Антония Трифена) / С. Ю. Сапрыкин // Женщина в античном мире : [сб. статей]. – М. : Наука, 1995. – С. 181–203.
15. Чаплыгина Н. А. Римская женщина в правление Августа / Н. А. Чаплыгина // Женщина в античном мире : [сб. статей]. – М. : Наука, 1995. – С. 104–130.
16. Чикалова И. Р. Женская и гендерная история. Состояние и перспективы развития / И. Р. Чикалова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gender-cent.ryazan.ru/school/chikalova.htm>
17. Юкина И. И. История женщин: новые перспективы / И. И. Юкина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gender-cent.ryazan.ru/yukina.htm>

Шульга Светлана. История женщины в современном антиковедении: новейшие подходы в российской историографии. В статье отмечается, что в исторических исследованиях заметными становятся изменения в сторону изучения социальной, повседневной, гендерной истории, что невозможно без включения в сферу интересов ученых женщины, ее семейной и повседневной жизни, участия в общественной, политической и образовательной деятельности. Значительная часть гендерных исследований посвящена античной истории и женщине как участнице социальных и политических процессов, которые проходили в античном обществе. Статья анализирует новейшие публикации российских антиковедов И. Портнягиной, Н. А. Чаплыгиной, Л. П. Гороховской, М. В. Белкина, которые рассматривают различные аспекты жизни женщины в античном Риме, в частности формирование и развитие семьи и брака, материального положения, политической деятельности. Используя просопографический и другие методы, российские антиковеды отходят от традиционных взглядов на положение женщины, рассматривая женщину и ее жизнь как органическую составляющую античного общества, как личность, которая, вследствие своего особенного положения, искала средства для преодоления ограничений в общественной и политической жизни.

Ключевые слова: социальная история, микроистория, античность, женщина, матрона, фамилия, гендерные отношения, гендерная история, повседневность.

Shulga Svitlana. The Article States that there have Become Noticeable Some Changes in the Historical Investigations. They concern the research of social, routine and gender history, which become more detailed. The investigation can not be profound and even possible without consideration of a woman interests, her family and household life, participation in public, political and educational activity. A great number of gender studies deal with the ancient times and female participation in the social-political processes of the ancient society. The author analyzes the latest publications of the Russian scholars I. Portnyagina, N. Chaplygina, L. Gorokhovska, M. Byelkina who study different aspects of a woman life in ancient Rome, in particular the establishing and development of family and marriage relations, property state, political life. Applying prosopographical and other methodology Russian scholars shift from the commonly accepted views on the position and role of a woman, try to consider her as an integral part of the ancient society, as a personality, who searched for the ways and means to overcome restrictions in public and political life.

Key words: social history, microhistory, antiquity, woman, matron, last name, gender relations, gender history, everyday life.

Стаття надійшла до редколегії
13.06.2013 р.